

NATUURHISTORISCHE EN ANDERE NOTITIES NATURAL HISTORY AND OTHER NOTES

ISSN 2518-5705

Privé uitgave: H.K. Mienis, Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500, Israël
Privately published: H.K. Mienis, Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500, Israel

Downloadable from: http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

INHOUD-CONTENTS

Voorwoord – Preface	2
Mienis, H.K.: Een verdere verkenning van de mollusken aanwezig in het koelwaterbasin van de Jacobs-Douwe Egberts koffie fabriek in Joure	3
Mienis, H.K. & Mienis-Israeli, O.: Predation on land snails by Skinks in Israel, 1. Cases of feeding on snails by the Eyed skink <i>Chalcides ocellatus</i>	8
Mienis, H.K.: Enkele waarnemingen betreffende de Kettingschallebijter <i>Carabus granulatus</i> (Coleoptera: Carabidae)	12
Mienis, H.K.: Terrestrial flatworms in Israel, 9. On the presence of an unidentified species of <i>Microplana</i> or <i>Rynchodemus</i>	13
Mienis, H.K.: Waarnemingen van de Gehakkelde aurelia <i>Polygonia c-album</i> in Joure	16

Voorwoord

Dit 33ste nummer van 'Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes' bevat vijf korte notities gebaseerd op vondsten, waarnemingen of studies gedaan in Nederland of Israël.

Deze nieuwsbrief is voorlopig gepland als een kwartaal uitgave. Van elk nummer zullen 50 gelijktijdig gedrukte exemplaren verschijnen die voornamelijk bestemd zijn voor bibliotheken van instituten en museums. Elk nummer is ook gratis elektronisch verkrijgbaar via de website van mijn collega en vriend Oz Rittner:

http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

Hoewel deze uitgave geheel voldoet aan de eisen die de 'Internationale Commissie voor Zoologische Naamgeving' gesteld heeft voor een wetenschappelijk tijdschrift, zullen in dit tijdschrift geen artikelen gepubliceerd worden die van invloed zijn op de naamgeving van een of andere wetenschappelijke eenheid.

Artikelen mogen overgenomen worden mits de schrijver daarover geïnformeerd is en de bron genoemd wordt.

Deze publikatie wordt geïndexeerd in de 'Zoological Record' en heeft een officieel 'International Serial Standard Number' ontvangen: ISSN 2518-5705.

Preface

This 33rd issue of 'Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes' contains five short notes based on finds, observations or studies made in the Netherlands or Israel.

This newsletter is planned for the meantime as a quarterly. Of each number 50 simultaneously printed copies will appear which are primarily intended for libraries of institutes and museums. Each issue is downloadable free of charge by means of the website of my colleague and friend Oz Rittner:

http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

Although this publication meets the standards of a permanent scientific journal as stipulated by the 'International Commission for Zoological Nomenclature' no articles will be published in this journal which will influence the nomenclature of a certain taxonomic unit.

Articles may be reprinted on the understanding that the author is informed about it and the source mentioned.

Een verdere verkenning van de mollusken aanwezig in het koelwaterbasin van de Jacobs-Douwe Egberts koffie fabriek in Joure

Henk K. Mienis

Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500 Israël

mienis@netzer.org.il

A follow up survey of molluscs present in the cooling-water basin of the Jacobs-Douwe Egberts coffee factory in Joure

In the autumns of 2019-2021 brief surveys were carried out for the presence of aquatic molluscs in the cooling-water basin of a well-known coffee factory in Joure, Friesland, the Netherlands. Only 21 different species were encountered, among them were five exotic invasive species: *Potamopyrgus antipodarum* from New Zealand, and four North American species *Physella acuta*, *Ferrissia californica*, *Musculium transversum* and *Euglesa compressa*. Among the indigenous species was one: *Pisidium pseudosphaerium*, which is considered an endangered species in the Netherlands.

Joure is van oudsher bij het publiek bekend als de koffie-stad*, dit vanwege het feit dat Egbert Douwe daar in 1723 ooit is begonnen met een winkeltje in koloniale waren. In 1780 werd de zaak overgedragen aan zijn zoon Douwe Egberts, die zich ging specialiseren in koffie, thee en tabak (Fig. 1). In latere generaties zou het bedrijf uitgroeien in een wereld omvattend concern: Douwe Egberts (DE). Tegenwoordig heeft DE vestigingen over de hele wereld ook al omdat in de laatste tientallen jaren DE gefuseerd is met diverse andere firma's op het gebied van de koffie- en theehandel. Door de meest recente fusie met de Duitse firma Jacobs heet de huidige vestiging Jacobs-Douwe Egberts (J-DE).

Fig. 1: Archief opname de oude Douwe Egberts fabriek in Joure

Nog steeds wordt koffie gebrand in de vestiging in Joure aan de Tolhuisweg. Dit is echter de naam van een afgesloten interne weg, de hoofdingang bevindt zich aan de Leeuwarderweg terwijl een belangrijke achteringang aan de Slachtedijk aanwezig is.

De machines die gebruikt worden voor het roosteren van koffie, moeten van tijd tot tijd gekoeld worden. Dit doet men met behulp van koelwater dat sinds 1976 afkomstig is van grondwater dat plaatselijk opgepompt wordt. Het is echter gebleken dat dit grondwater veel methaan bevat. Dit wordt sinds kort met een nieuw ontwikkeld zuiveringsproces gescheiden van het grondwater (van Staveren, 2012). Het koelwater kan zodoende na gebruik geloosd worden op het oppervlaktewater. Dit vindt plaats aan de NW-zijde van het fabriekcomplex waar een breed water aanwezig is dat loopt van de Leeuwarderweg naar de Slachtedijk. Onder de Slachtedijk door loopt zo goed als zeker een nauwe verbinding naar de Zijlroede, zodat het koelwaterbasin niet bestempeld kan worden als een van de buitenwereld afgesloten aquatisch biotoop.

Fig. 2: Het huidige koelwaterbasin van de J.D.E.-fabriek in Joure

In koelwater van fabrieken en electriciteitcentrales worden niet alleen vaak de meest vreemde fauna en flora elementen aangetroffen, maar ook de onderlinge verhoudingen tussen de diverse soorten is vaak heel anders dan onder normale omstandigheden (Walkuska & Wilczek, 2010). In Nederland is bijvoorbeeld onder dergelijke omstandigheden de Slanke knobbelhoren *Melanoides tuberculata* aangetroffen (Bij de Vaate, 1904; Bij de Vaate, Naber & den Besten, 1994), terwijl in de trommelzeven van dergelijke in- en uitlaten van koelwater vaak enorme hoeveelheden van bepaalde soorten voorkomen (Melchers & Timmermans, 1991).

In heel veel gevallen gaat het hier dikwijls om subtropische of zelfs tropische fauna elementen afkomstig uit aquaria en terraria. Overtollig materiaal wordt meestal door aquarium en terrarium liefhebbers eenvoudig in een nabijgelegen sloot, kanaal of meer gedumpt. Wanneer dat plaatsvindt in een aquatisch biotoop dat onderhevig is aan thermische verontreiniging bijvoorbeeld door het lozen van warm water, dan vergroot

dat de overlevings kans van dergelijke afgedankte (sub-)tropische aquarium en terrarium bewoners.

Het koelwater van de J-DE-vestiging in Joure leek mij zo'n geschikt biotoop om eens nader te leren kennen. Dit water kan alleen probleemloos bemonsterd worden vanaf de Slachtedijk (Fig. 2), ofschoon aan de Leeuwarderweg ook hier-en-daar een kleine opening aanwezig is in de dichte begroeiing aan die kant van het water. In het water staat aan beide kanten van het koelwaterbasin een bord dat het verboden is om daar te vissen. Of dit verbod ook van toepassing is op het bemonsteren van het water naar het voorkomen van weekdieren met een geïmproviseerd schepnet, is mij echter niet duidelijk.

Op 8 oktober 2019 werd het basin eerst aan de kant van de Slachtedijk bemonsterd en daarna met veel moeite ook vrij kort aan de kant van de Leeuwarderweg. Daar de resultaten van dat eerste onderzoek bijna geen verschillen opleverden, aan de Slachtedijk werd een soort meer gevonden dan aan de Leeuwarderweg, werd in 2020 op 7 en 11 september alleen aan de Slachtedijk monsters genomen. Deze eerste resultaten werden in 2021 gepubliceerd in SPIRULA, het correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging (Mienis, 2021).

In 2021 werd op 12 september voornamelijk naar soorten gezocht die in de vooraf gaande twee jaren niet werden gevonden. De resultaten van deze bemonstering zijn daarna integraal opgenomen in deze verbeterde eerste versie van het overzicht betreffende de zoetwater mollusken aangetroffen in het koelwater van de J-DE koffiebranderij.

In de naamgeving is in het algemeen Jansen, 2016 gevolgd. Een *Pisidium* soort is overgebracht naar het geslacht *Euglesa*, terwijl voor de Smurflak de naam *Ferrissia californica* wordt gebruikt daar deze naam ongeveer twee maanden ouder is dan *Ferrissia fragilis* (Christensen, 2016; Vecchioni *et al.*, 2017). Deze veranderingen in de naamgeving komen overeen met de huidige nomenclatuur gebruikt door WoRMS (World Register of Marine Species).

Opmerkingen

Zo goed als zeker komen in dit water nog meer soorten voor maar de bemonstering van het basin is vrij moeilijk uittevoeren. Aan de Slachtedijk kan men gebruik maken van een stevig schepnet in de vorm van een klein mazige keukenzeef bevestigd aan een bezemsteel. Het water wordt echter gauw te diep voor zo'n schepnet. Een handdreg valt onmogelijk te gebruiken daar het water vol ligt met afgebroken takken van de bomen die aan weerskanten van het basin staan. Daar het basin op particulier terrein ligt en geen afwateringsfunctie heeft, wordt dit water niet jaarlijks in de herfst geschoond. Wel staat het water in principe in verbinding met de Jouster Zijlroede door middel van een duiker onder de Slachtedijk. Ik betwijfel echter of deze duiker inderdaad open staat.

Onder de 21 soorten die tot nog toe aangetroffen zijn, werden zes soorten voor het eerst in 2021 gevonden. Een poging om het koelwaterbasin aan de NW-zijde te bemonsteren is op niets uitgelopen. Onmiddellijk bevindt zich langs de gehele lengte van het basin een brede strook bestaande uit Riet *Phragmites communis* en Lisdodde *Typha* species, gevolgd door een ondoordringbaar "oerwoud" bestaande uit Japanse duizendknoop *Fallonia japonica* grenzend aan het daarnaast liggende weiland.

Tabel 1: Zoetwater molusken aangetroffen in het koelwater van de J-DE koffie-branderij in Joure, Friesland, in 2019, 2020 en 2021.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	2019	2020	2021
Kleine diepslak	<i>Bithynia leachii</i>	+	+	+
Grote diepslak	<i>Bithynia tentaculata</i>	+	+	+
Jenkins' waterhoren	<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	-	+	-
Platte pluimdrager	<i>Valvata cristata</i>	-	+	-
Vijver-pluimdrager	<i>Valvata piscinalis</i>	+	+	+
Ovale kapslak	<i>Acroloxus lacustris</i>	-	+	+
Grote poelslak	<i>Lymnaea stagnalis</i>	-	-	+
Ovale poelslak	<i>Radix balthica</i>	-	-	+
Puntige blaashoren	<i>Physella acuta</i>	+	+	+
Smurfslak	<i>Ferrissia californica</i>	-	+	-
Witte schijfhoren	<i>Gyraulus albus</i>	+	+	-
Tractorwielkje	<i>Gyraulus crista</i>	+	-	-
Vlakke schijfhoren	<i>Hippeutis complanatus</i>	+	+	+
Posthorenslak	<i>Planorbarius corneus</i>	-	-	+
Gewone schijfhoren	<i>Planorbis planorbis</i>	-	-	+
Moeras-hoornschaal	<i>Musculium lacustre</i>	-	+	+
Amerikaanse hoornschaal	<i>Musculium transversum</i>	-	-	+
Samengedrukte erwtmossel	<i>Euglesa compressa</i>	-	+	-
Geplooid erwtmossel	<i>Pisidium henslowanum</i>	-	+	+
Sphaeriumvormige erwtmossel	<i>Pisidium pseudosphaerium</i>	-	+	-
Driehoekige erwtmossel	<i>Pisidium supinum</i>	-	-	+
Total	N = 21	7	14	14

Onder de tot nog toe aangetroffen soorten bevinden zich vijf van exotische afkomst: Jenkins' waterhoren, een soort die oorspronkelijk uit Nieuw Zeeland komt, en vier Noord-Amerikaanse soorten: de Puntige blaashoren, de Smurfslak, de Amerikaanse hoornschaal en de Samengedrukte erwtmossel.

Tussen de Puntige blaashorens bevond zich een lege schelp van een juveniel exemplaar met een afwijkend kleurpatroon bestaande uit donkere en lichte axiale lijnen (Mienis, 2020 & 2021). De oorzaak van een dergelijke kleurafwijking die ook onder Lymnaeidae en Planorbidae kan voorkomen (Hubendick, 1951) is nog steeds onbekend. Een dergelijk kleurpatroon is echter niet vreemd onder de Physidae, want in het genus *Mexinauta*, waarvan diverse soorten in Centraal en Zuid Amerika leven, komt dit zebra patroon geregeld voor (Taylor, 2003).

Verrassend waren verder de vonsten van de Samengedrukte erwtmossel en de Sphaeriumvormige erwtmossel. De eerste soort is pas onlangs herkend als een invasieve soort in Europa (Mouthon, Forcellini & van Haaren, 2018) die ook in Nederland voorkomt, de tweede wordt als een bedreigde soort in Nederland beschouwd (de Bruyne, Wallbrink & Gmelig Meyling, 2003).

Door de karige vondsten kan nog niets gezegd worden of het verwarmde koelwater enige invloed uitoefend op de samenstelling van de molluskenfauna en de grootte van de populaties. Wel komt onder de andere fauna elementen op zijn minst één gedumpte aquarium/terrarium soort in het water voor namelijk een behoorlijk groot exemplaar uit

het complex van de Roodwangwaterschildpadden *Trachemys scripta* (waarneming van Leo Meerema en Judith Gerritzen).

* Joure heeft nooit stadsrechten gekregen en is daarom geen stad maar wat in Friesland een 'fleckle' genoemd wordt.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Leo Meerema en Judith Gerritzen (Joure) voor hun observatie betreffende de aanwezigheid van een waterschildpad in het koelwaterbasin.

Geraadpleegde literatuur

Bij de Vaate, A., 1994. De tropische zoetwaterslak *Melanoides tuberculata* blijvend in Nederland? Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, 277: 30-32.

Bij de Vaate, A., Naber, A. & den Besten, P.J., 1994. Population dynamics of *Melanoides tuberculata* (Müller) (Gastropoda: Prosobranchia: Thiaridae) near a cooling water discharge in the Twente Canal (The Netherlands). Basteria, 58: 3-9.

Christensen, C.C., 2016. Change of status and name for a Hawaiian freshwater limpet: *Ancylus sharpi* Sykes, 1900, is the invasive North American *Ferrissia californica* (Rowell, 1863), formerly known as *Ferrissia fragilis* (Tryon, 1863) (Gastropoda: Planorbidae: Ancyliinae). Bishop Museum Occasional Papers, 118: 5-8.

De Bruyne, R.H., Wallbrink, H. & Gmelig Meyling, A.W., 2003. Bedreigde en verdwenen land- en zoetwatermollusken in Nederland (Mollusca). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. 88 pp. Stichting European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden & Stichting Anemoon, Heemstede.

Hubendick, B., 1951. Recent Lymneidae. Their variation, morphology, taxonomy, nomenclature, and distribution. Kungliga Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar, (4) 3 (1); 1-223, 5 pls.

Jansen, B. [E.A.], 2016. Veldgids Slakken en Mossels – land en zoetwater. 2de Ed. 272 pp. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Melchers, M. & Timmermans, G., 1991. Haring in het IJ. De verborgen dierenwereld van Amsterdam. 243 pp. Stadsuitgeverij Amsterdam.

Mienis, H.K., 2020. Cases of a zebrine color pattern in populations of *Physella acuta*. Ellipsaria, 22 (4): 19-20.

Mienis, H.K., 2021. Een eerste verkenning van de mollusken aanwezig in het koelwaterbassin van de koffiefabriek in Joure. Spirula, 426: 28-30.

Mouthon, J., Forcellini, M. & van Haren, T., 2018. *Euglesa compressa* (Bivalvia, Spaeiriidae), native of North America, a "hidden" species introduced in Western Europe before 1940. Basteria, 82 (1-3): 50-54.

Taylor, D.W., 2003. Introduction to the Physidae (Gastropoda: Hygrophila); biogeography, classification, morphology. Revista de Biología Tropical, 51 (Supplement 1): 1-287.

Van Staveren, P., 2012. Methaanprobleem bij Douwe Egberts in Joure opgelost. H₂O, 22: 23.

Vecchioni, L., Marrone, F., Arculeo, M. & Arizza, V., 2017. Are there autochthonous *Ferrissia* (Mollusca: Planorbidae) in the Palaearctic? Molecular evidence of a widespread North American invasion of the Old World. The European Zoological Journal, 84 (1): 411-419.

Walkuska, G. & Wilczek, A., 2010. Influence of discharged heated water on aquatic ecosystem fauna. Polish Journal of Environmental Studies, 19 (3): 547-552.

**Predation on land snails by Skinks in Israel, 1.
Cases of feeding on snails by the Eyed skink *Chalcides ocellatus*.**

Henk K. Mienis¹ & Orli Mienis-Israeli²

¹ Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500 Israel

² Kibbutz Zova, IL-9087000 Israel

¹ mienis@netzer.org.il & ² omienis@hotmail.com

Predatie op landslakken door Skinken in Israel, 1.

Gevalen van het eten van slakken door de Parelskink *Chalcides ocellatus*

Onderzoek van uitwerpselen van de Parelskink *Chalcides ocellatus* heeft 21 gevallen van predatie op landslakken aan het licht gebracht in Israel. Alleen al in kibboets Netzer Sereni werden in 22.2% van de onderzochte faecale uitwerpselen resten van slakkenhuisjes aangetroffen. Waarschijnlijk vormen landslakken in de periode dat zij actief zijn een geregeld onderdeel van het voedsel van deze skink.

Skinks form a large family: Scincidae, of relatively small lizards. Since they are usually living part of the day underground their scales are rather smooth. From Israel eight species have been reported (Bar & Haimovitch, 2011; Werner, 2016) of which five are known to occur in and around kibbutz Netzer Sereni (Omer Mienis, 1990).

Skinks are generally carnivorous and feed on a large variety of invertebrates and small vertebrates, however among them are also some which are regularly feeding on plants and their fruits. Numerous species feed occasionally on snails. Few cases of predation on terrestrial snails by skinks are known from Israel. Snail predation by the large Golden skink *Eumeces schneideri pavementus* has been recorded by Mienis (1979) and Moran (1979), while similar records of predation by *Chalcides ocellatus* (Fig. 1) were briefly published by Mienis (1980 & 2021).

Fig. 1: The Eyed skink *Chalcides ocellatus*
Photographs Oz Rittner

During the final year of her study at the Regional Highschool in kibbutz Giv'at Brenner, my daughter Orli Mienis carried out a short survey dealing with snail predation by the Eyed skink in Netzer Sereni (Mienis, 1989). The results remained unpublished likewise various additional records. All records of predation on terrestrial snails by the Eyed skink in Israel are now presented in this note.

Material and Methods

Occasionally specimens of *Chalcides ocellatus* (Fig. 1) were caught during fieldwork and brought home for further observation. If more than one skink was collected at a certain locality they were kept separated in large glass vials till they emitted a faecal pellet. This happened usually within 24-48 hours. After such events the skinks were again released in the area where they had been caught.

Table 1: Records of predation on terrestrial snails by the Eyed skink *Chalcides ocellatus* in Israel. Between brackets are mention the number of specimens, a "j" following the number means a juvenile.

Species	Locality	Date	Literature
<i>Euchondrus pseudovularis</i> (1)	Netzer Sereni	25.01.1979	Mienis (1980)
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Rehovot	20.12.1980	here
<i>Monacha syriaca</i> (1)	Rehovot	20.12.1980	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni	11.03.1981	here
<i>Euchondrus pseudovularis</i> (1)			
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni	11.03.1981	here
<i>Xerocrassa seetzenii seetzenii</i> (1j)	Hazerim	22.02.1988	Mienis (2021)
<i>Xerocrassa seetzenii seetzenii</i> (1j)	Hatzerim-Beersheva	22.02.1988	Mienis (2021)
<i>Monacha syriaca</i> (2j)	Netzer Sereni	12.11.1988	O. Mienis (1989)
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)			
Tiny unidentified snail (1)	Netzer Sereni	12.1.1988	O. Mienis (1989)
Snail eggs (3)	Netzer Sereni	19.11.1988	O. Mienis (1989)
<i>Eopolita protensa jebusitica</i> (2)	Netzer Sereni	10.12.1988	O. Mienis (1989)
<i>Monacha syriaca</i> (1)	Netzer Sereni-Rehovot	11.12.1989	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni-Rehovot	11.12.1989	here
<i>Microxeromagna lowei</i> (1)			
<i>Monacha syriaca</i> (1)	Ness Ziona	09.02.1991	here
<i>Eopolita protensa jebusitica</i> (1)	Yashresh-Qaryat Jawarish	12.02.1991	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni	16.02.1991	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni-Rehovot	09.03.1991	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni-Rehovot	30.03.1991	here
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Rehovot	30.03.1991	here
<i>Microxeromagna lowei</i> (1)			
<i>Xeropicta vestalis joppensis</i> (1)	Netzer Sereni-Rehovot	06.02.1993	here
<i>Monacha syriaca</i> (2j)	Netzer Sereni-Rehovot	06.02.1993	here

The faecal pellets were checked for the presence of prey items by means of a binocular. Most of the pellets contained sand grains and numerous parts of ants. In 21 cases they

contained fragments or even whole shells of terrestrial snails. In most cases these shells could be identified on specific level.

Results

All cases of predation on land snails by the Eyed skink in Israel are enumerated in Table 1.

These shells or fragments belonged to six different species (Table 2).

Table 2: Systematic list of land snails which have been recorded so far as food items of the Eyed skink *Chalcides ocellatus* in Israel [number of observations]

Family Enidae

Euchondrus pseudovularis Forcart 1981 [2x]

Family Oxychilidae

Eopolita protensa jebusitica (Roth 1855) [2x]

Family Geomitridae

Microxeromagna lowei (Potiez & Michaud 1838) [2x]

Xerocrassa seetzenii seetzenii (Pfeiffer 1847) [2x]

Xeropicta vestalis joppensis (Schmidt, 1855) [10x]

Family Hygromiidae

Monacha syriaca (Ehrenberg, 1831) [5x]

Most of these snails, especially the juvenile ones, are ground dwelling species and form easy prey for the skinks. In the work carried out by the junior author four out of 18 skinks produced a faecal pellet containing remains of snail shells i.e. in 22.2%. If these harmless observations are being carried out more intensively and in other areas in Israel then the list of snails predated upon by *Chalcides ocellatus* will become undoubtedly much larger. However, because of the current constrictions around handling and collecting life reptiles in Israel we doubt that we will receive any additional information concerning the rate of snail predation by the Eyed skink in the near future.

Acknowledgement

We like to thank Oz Rittner (Steinhardt Museum of Natural History, Tel Aviv University) for his photographs of the Eyed skink.

References

Bar, A. & Haimovitch, G., 2011. A field guide to reptiles and amphibians of Israel. 245 pp. Private publication.

Mienis, H.K., 1979. Land snails in faecal pellets of the Golden Skink. *Basteria*, 43 (5-6): 106.

Mienis, H.K., 1980. *Euchondrus ovularis* in faecal pellets of *Chalcides ocellatus*. *The Conchologists' Newsletter*, 74: 256-257.

Mienis, H.K., 2021. A brief note dealing with some land snails and their predators observed along the Hazerim-Beersheva road in the northern Negev, Israel, in 1988. *Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes*, 31: 10-11.

Mienis, Omer, 1990. [A survey of the reptiles of kibbutz Netzer Sereni and their zoogeography.] 86 pp. Individual Science Project in the Field of Biology, Regional Highschool Giv'at Brenner. [in Hebrew, unpublished]

Mienis, Orli, 1989. [Predation on terrestrial snails by the Eyed skink: when and which species?] 14 pp. Individual Biological Exercise, Regional High School Giv'at Brenner. [in Hebrew, unpublished]

Moran, Sh., 1979. A lizard, *Eumeces schneideri*, preying on the snail *Theba pisana*. Israel Journal of Zoology, 28 (1): 38.

Werner, Y.L., 2016. Reptile life in the Land of Israel with comments on adjacent regions. Frankfurt Contributions to Natural History, 71: 494 pp. Chimaira Buchhandels GmbH, Frankfurt am Main.

Enkele waarnemingen betreffende de Kettingschallebijter *Carabus granulatus* (Coleoptera: Carabidae)

Henk K. Mienis

Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500 Israël

mienis@netzer.org.il

Some observations concerning the Granulated carabid beetle *Carabus granulatus* (Coleoptera: Carabidae)

Some information is given concerning two encounters with *Carabus granulatus* during recent visits to the Netherlands.

De Kettingschallebijter *Carabus granulatus*, Fam. Carabidae, is een middel grote loopkever, die algemeen in Nederland voorkomt (Fig. 1). Ook in Friesland komt deze kever heel algemeen voor (Roodbergen, 2019), maar omdat hij 's avonds actief is, zijn er toch heel veel mensen die deze rover nog nooit gezien hebben.

Tot onlangs behoorde ik ook onder deze groep van natuurliefhebbers tot ik mijn eerste Kettingschallebijter tegen kwam op het fietspad dat parallel loopt aan de Tramwei van Joure richting Sneek. Ter hoogte van het natuurreservaat de Twigen stak een exemplaar heel vlug het fietspad over, maar niet snel genoeg om het te pakken te krijgen. Duidelijk waren de overlangse lijsten op de dekschilden gescheiden door rijen langwerpige bultjes te zien. Na deze waarneming, die plaatsvond op 9 oktober 2017, heb ik de kever weer laten lopen.

Fig. 1: De Kettingschallebijter *Carabus granulatus*

De Kettingschallebijter is een echte rover die zich voedt met wormen, rupsen en vooral landslakken, zowel huisjesslakken als naaktslakken.

Mijn tweede *Carabus granulatus* kwam ik tegen op het Blotevoetenpad in Opende op 4 September 2021 in een heel drassig terrein. Het exemplaar rende als het ware door de vochtige vegetatie waar opvallend veel Barnsteenslakken *Succinea putris*, als enige huisjesslak, rondkropen.

Dankwoord

Ik dank Commons Wikipedia en speciaal Creative Commons Attribution-Share Alike 2.0 Generic voor het gebruik van de afbeelding van de Kettingschallebijter.

Geraadpleegde literatuur

Roodbergen, S.P., 2019. Kevers – Fryske natoergids. 224 pp. It Fryske Gea.

**Terrestrial flatworms in Israel, 9.
On the presence of an unidentified species of *Microplana* or *Rynchodemus***

Henk K. Mienis

Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500 Israel

mienis@netzer.org.il

**Terrestrische platwormen in Israël, 9. Op de aanwezigheid van een ongedetermineerde
Microplana of *Rynchodemus* soort**

In dit 9de deel betreffende de aanwezigheid van landplatwormen in Israël zijn alle gegevens betreffende de vindplaatsen van een ongedetermineerde *Microplana* of *Rynchodemus* soort opgesomd. Ook deze soort schijnt predatie uit te voeren op ondermeer landslakken.

So far eight contributions have been published in the series dealing with terrestrial flatworms found in Israel (Mienis, 2015, 2016a-c, 2017, 2019a-b; Mienis & Mienis, 2019). This 9th contribution is dealing with an unidentified species which was recently encountered in the garden of my daughter Dana Mienis in kibbutz Netzer Sereni.

It is a small species (5-20mm), most probably either belonging to the genus *Microplana* or *Rynchodemus*. Juvenile specimens are almost translucent with some scattered cream-colored flecks, adult ones are more or less uniformly cream, brown or dark greyish colored above and uniformly pale below (Fig. 1). All specimens are characterized by a single darker line over the whole length of the dorsum. Tip of the anterior part is white. The two eyes are small, yet easily visible, and are situated at some distance of the anterior tip, they are followed at about the same distance by a small protrusion at both sides (Fig. 2).

Fig. 1: Unidentified *Microplana* or *Rynchodemus* species (\pm 15 mm while crawling)
Photograph Ox Rittner

When I found recently the first specimens under potted plants in her garden, I remembered suddenly that I had seen such flatworms before in several localities more than 40 years ago. In that period I carried out a survey of terrestrial snails present in hothouses and nurseries. I observed even how such a flatworm carried out predation on an Oxychilid snail *Eopolita protensa jebusitica* (Mienis, 1986).

Neither in the past nor today I could find a description of similar flatworms in the literature. It is even unclear to me whether I am dealing with a *Microplana* species or a *Rhynchodemus* species. Interestingly I have found these puzzling flatworms always together with either *Microplana terrestris* or *Rhynchodemus sylvaticus*.

Instead of discarding the available observations I am publishing here all my data concerning this unidentified species (Table 1) in the hope that someone will continue the study of terrestrial flatworms in Israel.

Fig. 2: Enlarged head of the unknown species
Photograph Oz Rittner

Table 1: Records of an unidentified species of *Microplana* or *Rhynchodemus* in Israel. The localities are arranged from north to south and from west to east. The number of observed specimens is mentioned between brackets.

Kfar Shmaryahu, Alva nursery, leg. H.K. Mienis, 11 November 1982 (several specimens).

Tel Aviv, Ramat Aviv, in hothouse of the Botanical Garden of the Tel Aviv University, under a potted plant, leg. H.K. Mienis, 8 December 1978 (1, with a length of 8 mm).

Netzer Sereni, tree nursery, under tin cans containing various fruit trees, leg. H.K. Mienis, 14 November 1978 (1, with a length of 15 mm); idem, 10 February 1979 (3, varying in length between 10 and 15 mm); idem, 13 October 1979 (1); idem, 27 October 1979 (1); idem, 11 September 1980 (many specimens); idem, 15 September 1980 (5); idem, 22 January 1981 (numerous specimens up to 20 mm length).

Netzer Sereni, in hothouse of children farm, under a potted plant, leg. H.K. Mienis, 9 April 1983 (1).

Netzer Sereni, in Dana's garden, under potted plants, leg. H.K. Mienis, 24 November 2021 (1 juvenile); idem, 29 November 2021 (1); idem, 30 November 2021 (1); idem, 3 December 2021 (1); idem, 8 December 2021 (2); idem, 9 December 2021 (2, one with a length of 22 mm while resting).

Giv'at Brenner, tree nursery, in hothouse, under piece of asbestos on the ground, leg. H.K. Mienis, 17 November 1978 (2, with a length of 5 and 6 mm); idem, under a tin can, 23 February 1979 (1).

Neve Ilan, nursery Gan Ilan, leg. H.K. Mienis, 11 December 1979 (1).

Ma'ale HaHamisha, in orchid hothouse, leg. H.K. Mienis, 11 December 1979 (1).

Jerusalem, Giv'at Ram, Botanical Garden of the Hebrew University of Jerusalem, in nursery, leg. H.K. Mienis, 26 January 1981 (1); idem, 17 November 1981 (2).

Jerusalem, Emeq Refaim 65, Reuveni nursery, under a tin can, leg. H.K. Mienis, 15 November 1978 (1 with a length of 11 mm).

Most of the hothouses and nurseries mentioned above don't exist anymore or have been reorganized in such a way that the original localities were destroyed.

Part of the recently observed specimens have been preserved in 96% ethanol and are available for DNA-research on request.

Acknowledgement

I like to thank my daughter Dana Mienis for her constant help in the field and my colleague Oz Rittner (the Steinhardt Museum of Natural History, Tel Aviv University) for his photographs of the discussed terrestrial flatworm.

References

- Mienis, H.K., 1986. A landplanarian feeding on *Eopolita protensa jebusitica*. Levantina, 61: 668.
- Mienis, H.K., 2015. Terrestrial flatworms in Israel, 1: Finds of *Bipalium kewense*. Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 8: 6-9.
- Mienis, H.K., 2016a. Terrestrial flatworms in Israel, 2: Finds of *Caenoplana coerulea*. Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 9: 3-5.
- Mienis, H.K., 2016b. Terrestrial flatworms in Israel, 3: Finds of *Rhynchodemus* cf. *sylvaticus* (Tricladida, Continenticola, Geoplanoidea, Geoplanidae). Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 10: 3-5.
- Mienis, H.K., 2016c. Terrestrial flatworms in Israel, 4: Finds of *Microplana* cf. *terrestris* (Tricladida, Continenticola, Geoplanoidea, Geoplanidae). Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 12: 7-9.
- Mienis, H.K., 2017. Terrestrial flatworms in Israel, 5: Finds of *Parakontikia ventrolineata* (Tricladida, Continenticola, Geoplanoidea, Geoplanidae). Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 15: 5-6.
- Mienis, H.K., 2019a. Terrestrial flatworms in Israel, 6: An overlooked old find of *Bipalium kewense* and *Rhynchodemus* cf. *sylvaticus*. Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 22: 10.
- Mienis, H.K., 2019b. Terrestrial flatworms in Israel, 8: Th first find of the exotic land planarian *Bipalium advantitium*. Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 24: 14-16.
- Mienis, H.K. & Mienis, D., 2019. Terrestrial flatworms in Israel, 7. Additional records of *Caenoplana coerulea* and *Microplana* cf. *terrestris*. Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes, 24: 9-10.

Waarnemingen van de Gehakkelde aurelia *Polygonia c-album* in Joure

Henk K. Mienis

Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500 Israel

mienis@netzer.org.il

Observations of the Comma butterfly *Polygonia c-album* in Joure

The Comma butterfly was quite commonly encountered in Joure, Friesland, during visits in the autumns of 2020-2021. Its northwards spread is without doubt connected with the steady increase of the mean temperature.

De laatste tijd wordt veel geschreven over de opwarming van de aarde en de invloed daarvan op de verspreiding van flora en fauna elementen. Onder de vlinders die in Nederland voorkomen kan men deze invloed ook opmerken. Sommige soorten uit het warme, zuidelijke gedeelte van Europa, die alleen in het zuiden van Nederland voorkwamen, worden tegenwoordig vrij geregeld tot zelfs algemeen in het hele land waargenomen. Een goed voorbeeld daarvan is de Gehakkelde aurelia *Polygonia c-album*.

Figs. 1-2: De Gehakkelde aurelia *Polygonia c-album*
Foto's Henk K. Mienis

In de verouderde maar nog steeds veel gebruikte "Elseviers vlindergids" (Higgins & Riley, 1980) schrijven de Nederlandse bewerkers Huisenga en Lempke: "In Nederland in het gehele land waargenomen, maar vooral in het westen en noorden zeldzaam. Iets gewoner in het oosten, het meest in het zuidoosten. Buiten het zuidoosten van het land is hij nu weer veel zeldzamer geworden". In de onlangs verschenen "Dagvlinders in Fryslân – Veranderingen vastgelegd" kon Kars Veling schrijven: "Vanaf 1990 is de soort zich jaar in jaar uit naar het noorden gaan uitbreiden. De klimaatverandering heeft hier ongetwijfeld een belangrijke rol gespeeld.....".

Tijdens mijn bezoeken aan Joure trof ik inderdaad de Gehakkelde aurelia op diverse plaatsen vrij geregeld aan. Een goede vindplaats in de herfst van 2020 was een ruigveldje met veel bloeiende Herfstasters en Grote brandnetel aan het eind van de Boeresingel, maar ook in tuinen zag ik deze interessante vlinder geregeld rondvliegen.

Geraadpleegde literatuur

Higgins, L.G. & Riley, N.D., 1980. Elseviers vlindergids. 2de Druk. Bewerking J. Huisenga & B.J. Lempke). 434 pp. Elsevier Nederland B.V., Amsterdam, Brussel.

Veling, K., 2021. Gehakkelde aurelia/C-flinter *Polygonia c-album*. In G. Bergsma, S. Sinnema, G. Tuinstra & L. de Zee (Red.): Dagvlinders in Fryslân -Veranderingen vastgelegd, 129-131. Vlinderwerkgroep Friesland.